

บทที่ 6

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง อนาคตภาพการจัดการศึกษาเพื่ออาชีพสำหรับผู้ด้อยโอกาสในจังหวัด เชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและวิเคราะห์อนาคตภาพการจัดการศึกษาเพื่ออาชีพสำหรับผู้ด้อยโอกาสในชุมชนคนจนเมืองในทศวรรษหน้า (พ.ศ.2554-พ.ศ.2563) กลุ่มเป้าหมายและกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักในการวิจัย ได้แก่ ผู้ด้อยโอกาสในชุมชนคนจนเมืองและกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่ามัธยฐาน ค่าพิสัยระหว่าง ควอตีล ค่าฐานนิยม และค่าความแตกต่างระหว่างค่ามัธยฐานและค่าฐานนิยม สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และมีข้อเสนอแนะดังนี้

สรุปผลการวิจัย

อนาคตภาพการจัดการศึกษาเพื่ออาชีพสำหรับผู้ด้อยโอกาสในจังหวัดเชียงใหม่ มีสาระสำคัญดังนี้

1. รูปแบบการจัดการศึกษา

1.1 เป้าหมาย การศึกษาควรมีเป้าหมาย 3 ระดับ คือ 1) ระดับนโยบาย เน้นการกระจายและเพิ่มโอกาสทางการศึกษา การจัดการศึกษาอย่างมีคุณภาพ 2) ระดับบุคคล เน้นการจัดการศึกษาควบคู่กับการทำงาน มุ่งพัฒนาทักษะความสามารถในด้านต่าง ๆ การเป็นแรงงานสากล การดำรงชีวิตที่เหมาะสมตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 3) ระดับสังคม เสริมสร้างทัศนคติและค่านิยมต่ออาชีพ การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ การพิทักษ์สิทธิและศักดิ์ศรีของผู้ด้อยโอกาส

1.2 รูปแบบการดำเนินงาน

1.2.1 ลักษณะการจัดการศึกษา ควรมีลักษณะระบบเปิด เป็นการจัดการเชิงพื้นที่ และถูกกำหนดในแผนพัฒนาจังหวัด โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นผู้ประสานความร่วมมือจากเครือข่ายองค์กร ควรมีการกำหนดคน นโยบายที่ชัดเจน การปรับปรุงแก้ไขกฎ ระเบียบ

ข้อบังคับ ให้มีความยืดหยุ่น มีการกำกับดูแลหน่วยงานให้ปฏิบัติตาม มีการสร้างเครือข่ายองค์กร เพื่อมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา มีการใช้ระบบคุณวุฒิวิชาชีพ และการประเมินผลการดำเนินงาน

1.2.2 วิธีการจัดการศึกษา มีการศึกษาสถานการณ์และตลาดแรงงาน การจัดทำฐานข้อมูลผู้ด้อยโอกาส มีการประชาสัมพันธ์ที่หลากหลาย ควรมีการติดตามให้ผู้ด้อยโอกาสเข้าสู่กระบวนการทางการศึกษา มีการประเมินศักยภาพสำหรับแต่ละบุคคล การจัดการศึกษาที่มีความหลากหลายโดยผสมผสานระหว่างการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย โดยการศึกษาในระบบจะเป็นการเรียนรู้ฝึกทักษะวิชาชีพพื้นฐานและวิชาชีพเฉพาะในลักษณะต่าง ๆ ดำเนินงานโดยสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา อาศัยการมีส่วนร่วมจากเครือข่ายองค์กร เป็นกระบวนการจัดการศึกษาวิชาชีพ ส่วนการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เป็นการเรียนรู้วิชาสามัญ วิชาชีพเบื้องต้น และความรู้ตามความสนใจ ดำเนินงานโดยสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อาศัยการมีส่วนร่วมจากเครือข่ายองค์กร เป็นกระบวนการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน

1.2.3 การเทียบโอนประสบการณ์ ควรมีการนำระบบการเทียบโอนความรู้และประสบการณ์ระหว่างระบบการศึกษามาใช้

1.2.4 การสนับสนุน ควรมีการสนับสนุนในด้านต่าง ๆ ได้แก่ สถานที่ศึกษา แหล่งการเรียนรู้ สื่อ นวัตกรรม เทคโนโลยีสารสนเทศ งบประมาณ การจัดบริการเสริมแก่ผู้ด้อยโอกาส การผลิต การพัฒนา และส่งเสริมบุคลากรทางการศึกษา การกำหนดหลักเกณฑ์ระเบียบ แนวทางการจัดสรรและใช้ทรัพยากร แนวทางการกำกับดูแลการดำเนินงาน มีหน่วยงานและระบบการดูแล ให้คำแนะนำปรึกษา ความช่วยเหลือ การสนับสนุนหรือให้สิทธิประโยชน์สำหรับบุคคล ครอบครัว ชุมชน หรือหน่วยงานที่เข้ามามีส่วนร่วมจัดการศึกษา

1.3 หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และภาระหน้าที่ ประกอบด้วย กระทรวงศึกษาธิการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถานศึกษาในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาจังหวัด เชียงใหม่ และสังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัด เชียงใหม่ สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดเชียงใหม่ หน่วยงานด้านแรงงานของภาครัฐ สถานประกอบการ และสมาคมหรือสถาบันที่เกี่ยวข้องด้านวิชาชีพ ครอบครัว และชุมชน และสถาบันอุดมศึกษา โดยทุกหน่วยงานควรร่วมกันสร้างเครือข่ายองค์กรและให้ความร่วมมือในด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาเพื่ออาชีพแก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

2. หลักสูตรและกระบวนการจัดการเรียนรู้

2.1 หลักสูตรการจัดการศึกษา

2.1.1 จุดมุ่งหมาย ควรมุ่งเน้นความรู้ ทักษะการดำรงชีวิต ทักษะวิชาชีพ และมีประสบการณ์ด้านวิชาชีพ สามารถนำความรู้ที่ได้ไปใช้ในการดำรงชีวิต การประกอบอาชีพในระดับต่าง ๆ การนำไปศึกษาต่อระดับที่สูงขึ้น หรือระดับวิชาชีพการทำงาน

2.1.2 ลักษณะหลักสูตร เป็นหลักสูตรที่หลากหลาย ยืดหยุ่น เทียบโอนความรู้ และประสบการณ์ได้ อยู่บนพื้นฐานของกรอบคุณวุฒิการศึกษาวิชาชีพและมาตรฐานคุณวุฒิอาชีวศึกษาแห่งชาติที่พัฒนาร่วมกันระหว่างสถานศึกษา สถานประกอบการ และสมาคม/องค์กรวิชาชีพ เพื่อกำหนดสมรรถนะที่จำเป็นและตอบสนองต่ออาชีพ ควรเป็นหลักสูตรฐานสมรรถนะ

2.1.3 เนื้อหาหลักสูตร สอดคล้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศและประชาคมอาเซียน มีการบูรณาการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรม ค่านิยม ศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรมของสังคมไทย ทักษะการใช้ชีวิตตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียง ส่งเสริมความใฝ่รู้ มีทักษะการแสวงหาและเข้าถึงความรู้ นำความรู้มาใช้ในการพัฒนา โดยหลักสูตรระดับพื้นฐาน ควรมีโครงสร้างยืดหยุ่น เน้นบูรณาการเนื้อหาให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตและความแตกต่าง ควรมีทั้งความรู้ด้านทักษะทั่วไปและความรู้ทักษะการประกอบอาชีพเบื้องต้น ส่วนหลักสูตรระดับฝีมือ เทคนิค และเทคโนโลยี ควรบูรณาการวิชาต่าง ๆ ในลักษณะของการทำงานในสถานประกอบการให้ตรงตามสาขาที่เรียน เหมาะสมกับสมรรถนะของแต่ละหลักสูตร การจัดการศึกษามีทั้งวิชาศึกษาทั่วไป และวิชาชีพเฉพาะที่เน้นการปฏิบัติงาน

2.1.4 การนำหลักสูตรไปใช้ ควรมีการวางแผนและการเตรียมการ เช่น เอกสารประกอบ บุคลากร การบริหารและบริการ และการนิเทศ การประสานงานระหว่างหน่วยงาน

2.1.5 การประเมินผล ควรมีการติดตามผลการใช้หลักสูตรเป็นระยะ ทั้งด้านเนื้อหา วิธีการ ผลที่ได้รับ และผลกระทบที่เกิดขึ้น โดยความร่วมมือระหว่างสถานศึกษา สถานประกอบการ และสมาคมหรือองค์กรวิชาชีพที่เกี่ยวข้อง

2.2 กระบวนการจัดการเรียนรู้

2.2.1 หลักการ ควรเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง การดำเนินงานยืดหยุ่นและปรับเปลี่ยนได้ตาม ประยุกต์ได้ เน้นการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ มีการปฏิสัมพันธ์แลกเปลี่ยนความรู้ ความคิด พินิจและประสบการณ์ การสร้างเสริมบรรยากาศการเรียนรู้ กระตุ้นความสนใจใฝ่เรียนรู้ ควรจัดกระบวนการเรียนรู้เชิงรุกเพื่อฝึกปฏิบัติมากขึ้น เน้นการพัฒนาความคิดโดยสร้างความรู้จากสิ่งที่ปฏิบัติ การฝึกกระบวนการคิด การจัดกระบวนการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการสร้างความรู้ใหม่ด้วยตนเอง

2.2.2 การจัดการกระบวนการเรียนรู้ ระดับพื้นฐานเน้นความรู้พื้นฐานทักษะทั่วไปโดยศึกษาในสถานศึกษา และเน้นการมีความรู้และทักษะการประกอบอาชีพเบื้องต้น ระดับฝีมือ เทคนิค และเทคโนโลยี เน้นการฝึกปฏิบัติในสถานประกอบการ เช่น การศึกษาเชิงบูรณาการกับการทำงาน ระบบสหกิจศึกษาและระบบทวิภาคี มีรูปแบบเรียนรู้ที่หลากหลาย

2.2.3 รูปแบบการเรียนรู้ ที่ควรนำมาใช้ในการจัดการศึกษา ได้แก่ การเรียนรู้ที่ใช้ประสบการณ์เป็นฐาน การเรียนรู้ที่ให้อุปกรณ์เป็นฐาน การเรียนรู้ด้วยโครงการ การเรียนรู้ที่ใช้การวิจัยเป็นฐาน การเรียนรู้จากการทำงานและการเรียนรู้แบบร่วมมือ

2.2.4 การใช้สื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยี ควรมีความที่ทันสมัย หลากหลาย เหมาะสมและเพียงพอ มีความคุ้มค่า ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการเรียนรู้ มีความสะดวกในการจัดการ การใช้งาน และการดูแลรักษา สนับสนุนและเสริมสร้างให้เกิดสมรรถนะในการเรียนรู้

2.2.5 การประเมินผล ควรมีการติดตามผลเป็นระยะ เพื่อประเมินประสิทธิภาพ และประสิทธิผลของกระบวนการเรียนรู้ รูปแบบการเรียนรู้ และสื่อต่าง ๆ ที่นำมาใช้ เพื่อการพัฒนาปรับปรุง เปลี่ยนแปลง และการวางแนวทางของกระบวนการจัดการเรียนรู้ให้เหมาะสม

3. การประเมินผลการจัดการเรียนรู้

3.1 หลักการ ควรจัดกระบวนการวัดและประเมินผลผู้ด้อยโอกาสตามสภาพจริง โดยพิจารณาถึงลักษณะหรือพฤติกรรมทั่วไป พฤติกรรมการเรียนรู้และสมรรถนะที่เกิดขึ้น เปรียบเทียบกับวัตถุประสงค์และคุณลักษณะที่ต้องการตามที่กำหนดในหลักสูตร

3.2 วิธีการ ควรเน้นให้ผู้ด้อยโอกาสประเมินตนเองร่วมกับผู้สอนและสถานประกอบการหรือองค์กร หน่วยงานด้านแรงงานอาชีพในทุกขั้นตอน ดำเนินการไปพร้อมกับการจัดกิจกรรมโดยใช้ข้อมูลหลาย ๆ ด้านจากเครื่องมือที่หลากหลาย การวัดและประเมินผลไม่เน้นการประเมินเฉพาะทักษะพื้นฐาน แต่เน้นการประเมินทักษะการคิดที่ซับซ้อน การทดสอบความรู้ มาตรฐานทางวิชาการและวิชาชีพ การใช้คุณวุฒิวิชาชีพ มาตรฐานอาชีพ และมาตรฐานวิชาชีพ

3.3 การดำเนินการ ควรดำเนินการอย่างต่อเนื่อง สม่ำเสมอ เป็นพลวัต มีการประสานความร่วมมือกันระหว่างหน่วยงานหรือองค์กรที่เกี่ยวข้อง

4. กระบวนการเข้าสู่อาชีพ

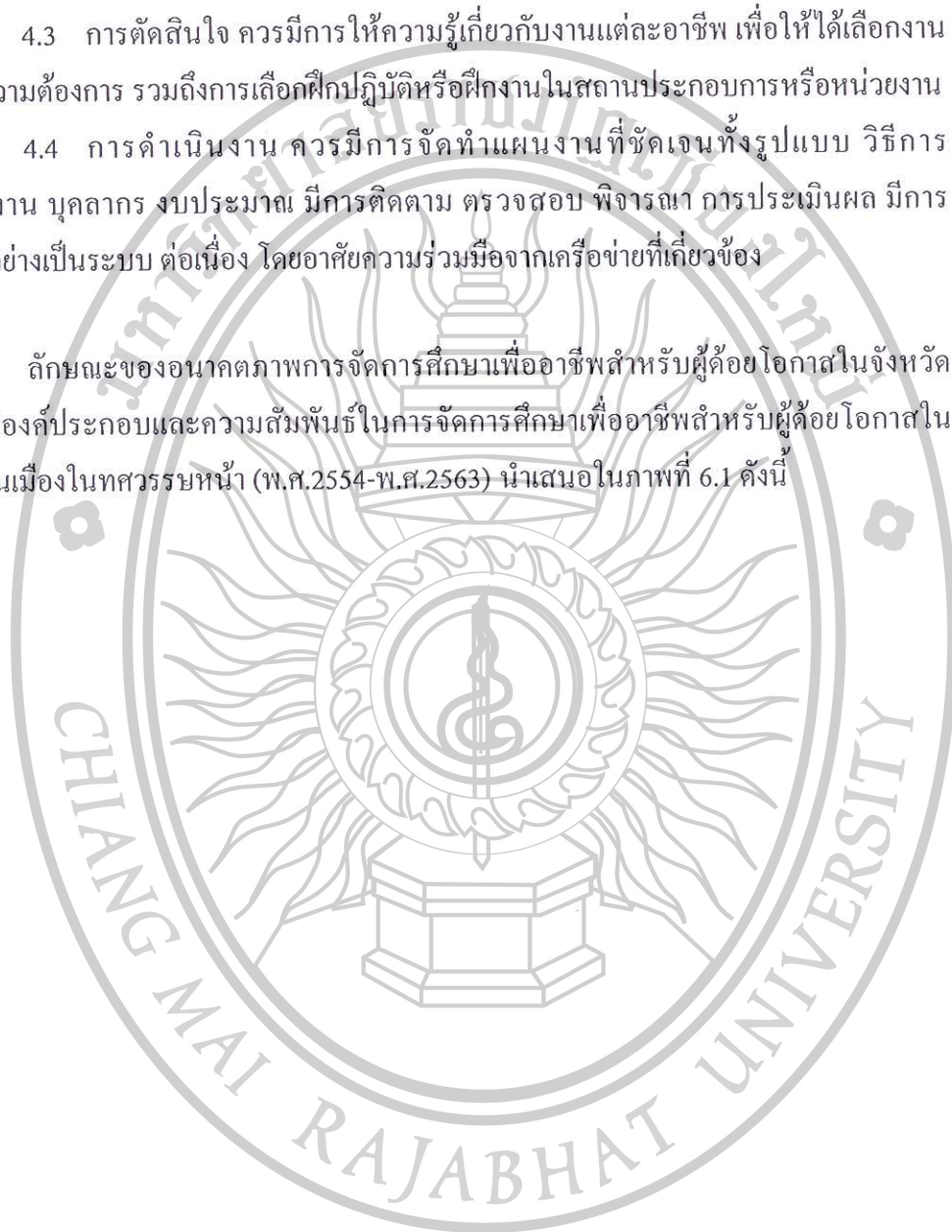
4.1 พื้นฐานทางการศึกษาและอาชีพ ควรมีการศึกษาสำรวจความรู้ ความสนใจ ความต้องการ ความคิดเห็นและทัศนคติต่อการศึกษาและงานอาชีพประเภทต่าง ๆ แล้วจัดทำฐานข้อมูลอย่างเป็นระบบ มีการประเมินและวิเคราะห์ศักยภาพทางการเรียนและ/หรือการทำงานของผู้ด้อยโอกาสแต่ละบุคคล เพื่อให้การจัดการศึกษาที่เหมาะสมและมีมาตรฐาน

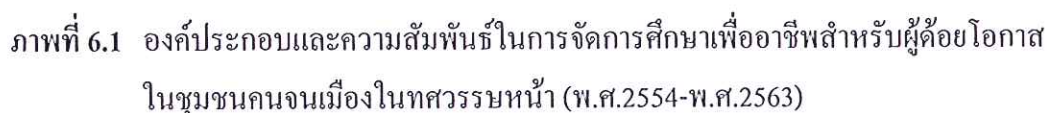
4.2 การรับรู้ ควรมีการจัดการศึกษาดูงานอาชีพประเภทต่าง ๆ การพบผู้ประกอบการในงานแต่ละอาชีพอย่างหลากหลาย ควรมีการใช้สื่อ นวัตกรรม เทคโนโลยี และกิจกรรมที่หลากหลายเพื่อการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องได้อย่างสะดวก รวดเร็ว

4.3 การตัดสินใจ ควรมีการให้ความรู้เกี่ยวกับงานแต่ละอาชีพ เพื่อให้ได้เลือกงานอาชีพตามความต้องการ รวมถึงการเลือกฝึกปฏิบัติหรือฝึกงานในสถานประกอบการหรือหน่วยงาน

4.4 การดำเนินงาน ควรมีการจัดทำแผนงานที่ชัดเจนทั้งรูปแบบ วิธีการดำเนินงาน บุคลากร งบประมาณ มีการติดตาม ตรวจสอบ พิจารณา การประเมินผล มีการดำเนินงานอย่างเป็นระบบ ต่อเนื่อง โดยอาศัยความร่วมมือจากเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง

ลักษณะของอนาคตภาพการจัดการศึกษาเพื่ออาชีพสำหรับผู้ด้อยโอกาสในจังหวัดเชียงใหม่ มีองค์ประกอบและความสัมพันธ์ในการจัดการศึกษาเพื่ออาชีพสำหรับผู้ด้อยโอกาสในชุมชนคนจนเมืองในทศวรรษหน้า (พ.ศ.2554-พ.ศ.2563) นำเสนอในภาพที่ 6.1 ดังนี้

อภิปรายผล

การศึกษาอนาคตภาพการจัดการศึกษาเพื่ออาชีพสำหรับผู้ด้อยโอกาสในจังหวัดเชียงใหม่ มีประเด็นที่น่าสนใจนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

1. ด้านรูปแบบการจัดการศึกษา พบว่า เป้าหมายทั้งระดับนโยบาย ที่เน้นการกระจาย และการเพิ่มโอกาสทางการศึกษา การจัดการศึกษาอย่างมีคุณภาพ ระดับบุคคล ซึ่งมุ่งพัฒนาทักษะความสามารถในด้านต่าง ๆ มีการดำรงชีวิตที่เหมาะสมตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และระดับสังคม เน้นการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ การพิทักษ์สิทธิและศักดิ์ศรีของผู้ด้อยโอกาส เป็นเป้าหมายที่ควรจะมีการดำเนินการเพื่อให้เกิดขึ้นมากที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550¹ เรื่องสิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคในมาตรา 28, 29, 30, 49, 53, 55 และ 80 สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 เรื่องความมุ่งหมายและหลักการในการจัดการศึกษา² ในมาตรา 6, 7, 8, 9 และ 10 สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาภาคบังคับ พุทธศักราช 2545³ เรื่องการจัดการศึกษาสำหรับผู้ด้อยโอกาสในมาตรา 6 สอดคล้องกับยุทธศาสตร์สำคัญสำหรับการจัดการศึกษาเพื่อผู้ด้อยโอกาส ของสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา โดยเฉพาะการจัดการศึกษาเพื่ออาชีพสำหรับผู้ด้อยโอกาส⁴ และสอดคล้องกับมาตรฐานการส่งเสริมสวัสดิภาพและคุ้มครองพิทักษ์สิทธิผู้ด้อยโอกาส สำหรับกลุ่มคนยากจน ของสำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส คนพิการ และผู้สูงอายุ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์⁵ ที่มีข้อกำหนดว่าคนยากจนควรได้รับการส่งเสริมสวัสดิภาพและคุ้มครองพิทักษ์สิทธิเรื่องการศึกษา ส่วนรูปแบบการดำเนินงานที่พบว่า การจัดการศึกษาควรมีการสร้างเครือข่ายองค์กรภาครัฐและเอกชนทั้งระดับนโยบายและระดับปฏิบัติ ประกอบด้วยสถาบันการศึกษา สถานประกอบการ สมาคมหรือสถาบันที่เกี่ยวข้องด้านวิชาชีพ สถาบันครอบครัว ชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีความสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ในมาตรา 8 หลักในการจัดการศึกษาที่ให้สังคมมีส่วนร่วม และมาตรา 9 เรื่องการมีส่วนร่วมของบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กร การปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถาน

¹ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550: 7, 8, 10, 12, 13, 15, 16, 17, 19, 23

² สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2542: 5-6

³ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2545: 3

⁴ สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา, 2552: 11

⁵ สำนักส่งเสริมและพิทักษ์ผู้ด้อยโอกาส, 2551: 18

ประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น⁶ รวมถึงสอดคล้องกับการศึกษาวิจัยอื่น ๆ ที่แสดงให้เห็นว่าการจัดการศึกษาเพื่ออาชีพควรดำเนินการโดยการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนในสังคม ทั้งชุมชน สถานประกอบการ องค์กรวิชาชีพ องค์กรอื่น ๆ หรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับทั้งภาครัฐและเอกชน เช่น การศึกษาของดวงทิพย์ แก้วประเสริฐ (2543) เรื่อง การพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาวิชาชีพในศูนย์การเรียนรู้ชุมชนโดยผ่านองค์กรท้องถิ่น ตำบลน้ำโจ้ อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง การศึกษาของปทุมมาศ รักษ์วงศ์ (2544) เรื่อง อนาคตภาพของระบบการประกันคุณภาพอาชีวศึกษา การศึกษาของหน่วยศึกษานิเทศก์ (2546) เรื่อง กระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาอาชีพ กรณีศึกษากลุ่มพัฒนาอาชีพจักสานผลิตภัณฑ์จากหญ้าสามเหลี่ยม ตำบลบ่อเกลือ จังหวัดน่าน การศึกษาของวรวรรณ ตัณฑเสนา (2546) เรื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา ตำบลบ่อแก้ว อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่ และการศึกษาของศิริกาญจน์ อุন্নินาศ (2547) เรื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาอาชีพที่ยั่งยืน

อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาเนื้อหา ยุทธศาสตร์ มาตรฐาน หรือข้อกำหนดในกฎหมายหรือแนวทางต่าง ๆ ของภาครัฐ ซึ่งมีความสอดคล้องกับรูปแบบการจัดการศึกษาดังได้กล่าวแล้วข้างต้น เช่น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 พระราชบัญญัติการศึกษาภาคบังคับ พุทธศักราช 2545 ยุทธศาสตร์สำคัญสำหรับการจัดการศึกษาเพื่อผู้ด้อยโอกาส ของสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา หรือมาตรฐานการส่งเสริมสวัสดิภาพและคุ้มครองพิทักษ์สิทธิผู้ด้อยโอกาส ของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ จะเห็นได้ว่า ภาครัฐได้ตระหนักและเห็นถึงความสำคัญของผู้ด้อยโอกาส และได้พยายามดำเนินงานในด้านต่าง ๆ เพื่อการแก้ไขปัญหาลักษณะดังกล่าวขัดแย้งกับการศึกษาของกัลยรัตน์ กล้าถนอม (2547) เรื่อง การพัฒนาศักยภาพคนจนเมืองในทศวรรษหน้า (2547-2557) ที่พบว่า สถานการณ์ปัญหาของคนจนเมืองในด้านลบที่สำคัญคือจะเกิดปัญหาความมั่นคงในด้านอาชีพและรายได้ การขาดโอกาสในการได้รับการศึกษาที่สูงขึ้น และรัฐบาลยังไม่สนใจการแก้ปัญหาด้านอาชีพและรายได้ของคนจนเมือง ลักษณะดังกล่าวอาจเนื่องเพราะการดำเนินงานของภาครัฐเป็นเพียงการกำหนดหลักการ แนวทางหรือนโยบาย ยังขาดสิ่งที่จะช่วยสนับสนุนการดำเนินงานให้มีความชัดเจนมากขึ้น เช่น กฎหมายลำดับรอง กฎกระทรวง ระเบียบ ข้อบังคับ ประกาศ คำสั่ง หน่วยงานรับผิดชอบ บุคลากร หรืองบประมาณที่รองรับและสนับสนุนการจัดการศึกษาเพื่ออาชีพสำหรับผู้ด้อยโอกาส ทำให้ผลการดำเนินงานไม่บังเกิดเป็นรูปธรรมที่ชัดเจนและเป็นปัญหาดังกล่าว

⁶ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2542: 5-6

สำหรับวิธีการจัดการศึกษาซึ่งพบว่า ควรมีความหลากหลายด้วยการผสมผสาน ระหว่างการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย และควรมีการนำระบบ การเทียบโอนความรู้และประสบการณ์ระหว่างระบบการศึกษามาใช้ ลักษณะดังกล่าวเป็นวิธีการ จัดการศึกษาในลักษณะใหม่ที่ต้องการให้มีการเทียบโอนความรู้และประสบการณ์จากการศึกษา นอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ผู้การศึกษาในระบบคือ การอาชีวศึกษา ซึ่งสามารถเทียบ โอนความรู้ได้ทุกระดับจากระดับขั้นพื้นฐานถึงระดับปริญญาตรี โดยอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมจาก หน่วยงานต่าง ๆ ในลักษณะเครือข่ายองค์กร อย่างไรก็ตามวิธีการจัดการศึกษาในลักษณะดังกล่าวนี้ ยังขาดแนวทางการดำเนินงานที่ชัดเจน เพราะกฎระเบียบของภาครัฐยังเป็นอุปสรรคสำคัญ ซึ่ง ลักษณะดังกล่าวสอดคล้องกับการศึกษาของกัลยรัตน์ กล้าถนอม (2547) เรื่อง การพัฒนาศักยภาพ คนจนเมืองในทศวรรษหน้า (2547-2557) ซึ่งควรมีการดำเนินการสนับสนุนทั้งด้านนโยบาย กฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ วิธีการ หรือส่วนที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ อย่างชัดเจน เพื่อให้สามารถ ดำเนินการจัดการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตามการจัดการศึกษาดังกล่าวยังขาดแนว ทางการดำเนินการสำหรับการจัดการศึกษาในลักษณะที่เรียกว่า การศึกษาตลอดชีวิต ซึ่งถือเป็น แนวทางสำคัญที่ได้รับการยอมรับว่าช่วยส่งเสริมในการพัฒนาบุคคลอย่างเต็มศักยภาพ ให้มีความรู้ ทักษะ และประสบการณ์อย่างเพียงพอต่อการดำรงชีวิต การประกอบอาชีพและการปรับตัวเข้ากับ สภาพสังคม สิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปได้อย่างเหมาะสมในทุกช่วงชีวิต (สุมาลี สังข์ศรี, 2544) ดังนั้นวิธีการจัดการศึกษาและรูปแบบการจัดการศึกษาเพื่ออาชีพ รวมถึงการดำเนินงานด้านอื่นหรือ ส่วนประกอบอื่นที่เกี่ยวข้องควรมีการปรับปรุงผสมผสานร่วมกับแนวทางของการจัดการศึกษา ตลอดชีวิตให้เป็นการจัดการศึกษาเพื่ออาชีพแบบตลอดชีวิตที่เหมาะสมกับผู้ด้อยโอกาส

2. ด้านหลักสูตรและกระบวนการจัดการเรียนรู้ พบว่า หลักสูตรควรมุ่งเน้นความรู้ ทักษะการดำรงชีวิต ทักษะวิชาชีพ และมีประสบการณ์ด้านวิชาชีพ สามารถนำความรู้ที่ได้ไปใช้ใน การดำรงชีวิต การประกอบอาชีพในระดับต่าง ๆ การนำไปศึกษาต่อระดับที่สูงขึ้น หรือยกระดับ วิชาชีพการทำงานและควรเป็นหลักสูตรที่มีความหลากหลาย ลักษณะดังกล่าวสอดคล้องกับ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 มาตรา 28 เรื่องหลักสูตรการจัดการศึกษา⁷ สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการอาชีวศึกษา พุทธศักราช 2551 มาตรา 9⁸ และสอดคล้องกับ นโยบายและจุดเน้นการดำเนินงานเกี่ยวกับการศึกษาอาชีพของการศึกษานอกระบบและการศึกษา ตามอัธยาศัย⁹ รวมถึงสอดคล้องกับการศึกษาวิจัยอื่น ๆ ที่แสดงให้เห็นว่าหลักสูตรควรมีความ

⁷ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2542: 6

⁸ พระราชบัญญัติการอาชีวศึกษา พ.ศ. 2551: 2

⁹ สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย, 2551: 1

หลากหลาย มีความยืดหยุ่น สามารถนำความรู้ไปใช้ได้จริง เช่น การศึกษาของดวงทิพย์ แก้วประเสริฐ (2543) เรื่อง การพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาวิชาชีพในศูนย์การเรียนรู้ชุมชนโดยผ่านองค์กรท้องถิ่น ตำบลน้ำโจ้ อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง การศึกษาของปทุมมาศ รักษ์วงศ์ (2544) เรื่อง อนาคตภาพของระบบการประกันคุณภาพอาชีวศึกษา การศึกษาของปาลิต ปราณีจิตต์ (2545) เรื่อง การจัดการศึกษานอกโรงเรียนสายอาชีพของศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอเมืองเชียงราย จังหวัดเชียงราย และการศึกษาของกุลวิภา ชีพรับสุข (2546) เรื่อง อนาคตภาพการจัดการศึกษาโดยครอบครัวในทศวรรษหน้า

สำหรับกระบวนการจัดการเรียนรู้ พบว่าควรเน้นการฝึกปฏิบัติงานในสถานการณ์จริง กับสถานประกอบการ เช่น การศึกษาระบบทวิภาคี ที่เน้นการฝึกปฏิบัติงานจริงในหน่วยงานหรือสถานประกอบการ ซึ่งลักษณะดังกล่าวสอดคล้องกับแนวทางการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการอาชีวศึกษา พุทธศักราช 2551 ในมาตรา 8 เรื่องการจัดการอาชีวศึกษาและการฝึกอบรมวิชาชีพ¹⁰ นอกจากนี้ผลการวิจัยยังพบว่า ควรมีกระบวนการจัดการเรียนรู้ลักษณะของการศึกษาเชิงบูรณาการกับการทำงาน ที่ช่วยให้ผู้เรียนมีโอกาสในการประยุกต์ความรู้ ทักษะการทำงาน และทักษะเฉพาะที่สัมพันธ์กับวิชาชีพ ได้รู้จักชีวิตการทำงานที่แท้จริงก่อนสำเร็จการศึกษา และการศึกษาระบบสหกิจศึกษา ที่เน้นการฝึกปฏิบัติงานในหน่วยงานหรือสถานประกอบการ ซึ่งลักษณะดังกล่าวมีความสอดคล้องกับการศึกษาของปทุมมาศ รักษ์วงศ์ (2544) เรื่อง อนาคตภาพของระบบการประกันคุณภาพอาชีวศึกษา นอกจากนี้ผลการวิจัยยังพบว่า รูปแบบการเรียนรู้ควรมีความหลากหลาย ได้แก่ การเรียนรู้ที่ใช้ประสบการณ์เป็นฐาน การเรียนรู้ที่ใช้ปัญหาเป็นฐาน การเรียนรู้ด้วยโครงการ การเรียนรู้ที่ใช้การวิจัยเป็นฐาน การเรียนรู้จากการทำงาน และการเรียนรู้แบบร่วมมือ ทั้งนี้เพื่อให้สามารถจัดการเรียนรู้สำหรับผู้ด้อยโอกาสแต่ละบุคคลได้อย่างเหมาะสม

3. ด้านการประเมินผลการจัดการเรียนรู้ พบว่า ควรจัดกระบวนการวัดและประเมินผลผู้ด้อยโอกาสตามสภาพจริง โดยให้ผู้ด้อยโอกาสประเมินตนเอง ร่วมกับการมีส่วนร่วมของผู้สอน และสถานประกอบการหรือองค์กร หน่วยงานด้านแรงงานอาชีพ ลักษณะดังกล่าวสอดคล้องกับการศึกษาของพรพรรณ อัสวาณิชย์ (2545) เรื่อง แนวโน้มของหลักสูตรและการจัดการศึกษา หลักสูตรทันตแพทยศาสตรบัณฑิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ระหว่างปี พ.ศ. 2545-2564 การศึกษาของกุลวิภา ชีพรับสุข (2546) เรื่อง อนาคตภาพการจัดการศึกษาโดยครอบครัวในทศวรรษหน้า และการศึกษาของวรรณิศา ทันทเที่ยง (2550) เรื่อง แนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ กรณีศึกษา ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา แม่ฟ้าหลวง บ้านห้วยวอก จังหวัดเชียงใหม่ นอกจากนี้ผลการวิจัย

¹⁰ พระราชบัญญัติการอาชีวศึกษา พ.ศ. 2551: 2

พบว่า ควรมีการทดสอบความรู้มาตรฐานทางวิชาการและวิชาชีพ การใช้คุณวุฒิวิชาชีพ มาตรฐานอาชีพ และมาตรฐานวิชาชีพ เป็นฐานเปรียบเทียบการวัดและประเมินผล ซึ่งลักษณะดังกล่าวมีความคล้ายคลึงกับการศึกษาของกุลวิภา ชีพรับสุข (2546) เรื่อง อนาคตภาพการจัดการศึกษาโดยครอบครัวในทศวรรษหน้า

4. ด้านกระบวนการเข้าสู่อาชีพ พบว่า ควรมีการศึกษาคำรวจความรู้ ความสนใจ ความต้องการ ความคิดเห็น ทักษะคิดต่อการศึกษางานอาชีพ มีการจัดทำฐานข้อมูลอย่างเป็นระบบ สอดคล้องกับการศึกษาของศิริพร ฅนอมรอด (2546) เรื่อง รูปแบบการพัฒนาอาชีพสำหรับครูโรงเรียนเอกชน ประเภทสามัญศึกษาในทศวรรษหน้า (พ.ศ. 2545-2554) การศึกษาของอมรรัตน์ ท่วมแก้ว (2549) เรื่อง รูปแบบการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพจักสาน ตำบลหนองแก้ว อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ การศึกษาของวรรณิภา พันเทียง (2550) เรื่อง แนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ กรณีศึกษาศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา แม่ฟ้าหลวง บ้านห้วยวอก จังหวัดเชียงใหม่ รวมถึงสอดคล้องกับสำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส คนพิการและผู้สูงอายุ (2551) ที่ศึกษาสถานการณ์ผู้ด้อยโอกาส และข้อเสนอในการคุ้มครองและพิทักษ์สิทธิผู้ด้อยโอกาส สำหรับผลการวิจัยที่พบว่า ควรมีการใช้สื่อ นวัตกรรม เทคโนโลยี และกิจกรรมที่หลากหลายเพื่อการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ที่ถูกต้องได้อย่างสะดวก รวดเร็ว สอดคล้องกับการศึกษาของปาลิต ปราณีจิตต์ (2545) เรื่อง การจัดการศึกษานอกโรงเรียนสายอาชีพของศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอเมืองเชียงราย จังหวัดเชียงราย ส่วนผลการวิจัยที่พบว่า ควรมีการแนะนำให้ความรู้เกี่ยวกับงานแต่ละอาชีพ เพื่อให้ผู้ด้อยโอกาสได้เลือกงานอาชีพที่สนใจหรือต้องการ รวมถึงการเลือกฝึกปฏิบัติหรือฝึกงานในสถานประกอบการหรือหน่วยงาน สอดคล้องกับยุทธศาสตร์การดำเนินงานของแผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2545-2559 เกี่ยวกับมาตรการเพื่อส่งเสริมการประกอบอาชีพอิสระของผู้ด้อยโอกาส¹¹ และผลการวิจัยที่พบว่า ในการดำเนินงาน ควรมีการจัดทำแผนงานที่ชัดเจนทั้งรูปแบบ วิธีการ การดำเนินงาน บุคลากร งบประมาณ มีการติดตาม ตรวจสอบ พิจารณา การประเมินผล มีการดำเนินงานอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง สอดคล้องกับการศึกษาของศิริพร ฅนอมรอด (2546) เรื่อง รูปแบบการพัฒนาอาชีพสำหรับครูโรงเรียนเอกชน ประเภทสามัญศึกษาในทศวรรษหน้า (พ.ศ. 2545-2554)

ลักษณะดังกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่าอนาคตภาพการจัดการศึกษาเพื่ออาชีพสำหรับผู้ด้อยโอกาสในจังหวัดเชียงใหม่ มีความสอดคล้องกับสภาพความเป็นไปของสังคมในด้านต่าง ๆ ทั้งด้านเศรษฐกิจ ด้านกฎหมาย นโยบาย ข้อบังคับ ด้านหลักการจัดการศึกษา แม้ว่าสภาพการณ์

¹¹ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545: 39-40

บางอย่างจะขาดความพร้อมในหลาย ๆ เรื่องแต่โดยภาพรวมแล้วอนาคตภาพของการศึกษารุ่นนี้จึงมีความน่าจะเป็นไปได้ในช่วงเวลาดังกล่าว

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลการวิจัยไปใช้

1. การจัดการศึกษาเพื่ออาชีพสำหรับผู้ด้อยโอกาสในหลาย ๆ เรื่องต้องอาศัยนโยบาย กฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ ประกาศ หรือคำสั่ง ข้อบัญญัติจังหวัดหรือเทศบัญญัติ มาช่วยในการ กำหนดแนวทางการดำเนินงาน การกำกับดูแล เพื่อให้เกิดความชัดเจนของบทบาทหน้าที่ ความ สอดคล้องตัวในการบริหารจัดการ หรือสามารถจัดการศึกษาได้อย่างมีคุณภาพ เช่น การจัดตั้ง เครือข่ายองค์กรจากหน่วยงานต่าง ๆ รูปแบบการดำเนินงาน หลักสูตรและกระบวนการจัดการ เรียนรู้ การสนับสนุนงบประมาณ เป็นต้น ดังนั้นควรพิจารณาหาแนวทางเพื่อรองรับการดำเนินงาน นั้น ๆ เช่น การออกกฎหมายลำดับรอง กฎกระทรวง กฎ ข้อบังคับ ระเบียบปฏิบัติต่าง ๆ ที่เอื้อต่อ การจัดการศึกษาเพื่ออาชีพสำหรับผู้ด้อยโอกาส
2. การจัดการศึกษาเพื่ออาชีพสำหรับผู้ด้อยโอกาสเป็นการจัดการศึกษาที่ต้องอาศัย กระบวนการมีส่วนร่วมจากสังคมในทุกภาคส่วน ทักษะคิดของสังคมที่มีต่อผู้ด้อยโอกาสจึงเป็นสิ่ง สำคัญและจำเป็น ดังนั้นควรมีการเสริมสร้างหรือปรับเปลี่ยนทัศนคติของสังคมที่มีต่อผู้ด้อยโอกาส สร้างความตระหนักในสิทธิ หน้าที่ ความเสมอภาค ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ โดยการให้ข้อมูล ความรู้ ข่าวสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับผู้ด้อยโอกาส
3. การให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นผู้ดำเนินการประสานงานความร่วมมือจาก เครือข่ายองค์กร อาจขาดความสะดวกในดำเนินการเนื่องจากขาดประสบการณ์และขาดแคลน บุคลากรที่มีความรู้ความเข้าใจในระบบของการจัดการศึกษา ดังนั้นช่วงแรกของการดำเนินการควร มีการสร้างเสริมความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง มีบุคลากรที่เพียงพอช่วยเหลือในการดำเนินงานต่าง ๆ และพัฒนาบุคลากรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้สามารถทำหน้าที่ประสานงานความร่วมมือ จากเครือข่ายองค์กร
4. การจัดการศึกษาเพื่ออาชีพสำหรับผู้ด้อยโอกาสเป็นการจัดสวัสดิการจากรัฐ ซึ่งต้อง ใช้งบประมาณจำนวนมากและใช้ระยะเวลานานในการก่อให้เกิดผลเป็นรูปธรรม ดังนั้นภาครัฐควร สนับสนุนอย่างต่อเนื่อง โดยอาจจัดตั้งหน่วยงานเฉพาะเพื่อดูแลเรื่องการจัดสรรและการใช้ งบประมาณโดยตรง อย่างไรก็ตามควรมีการดำเนินการจัดหางบประมาณจากแหล่งทุนทั้งใน

ประเทศและต่างประเทศเพื่อเป็นกองทุนสำรองกรณีที่เกิดปัญหา ซึ่งจะทำให้การจัดการศึกษาสามารถดำเนินงานได้อย่างต่อเนื่อง

5. การจัดการศึกษาแม้จะเป็นสวัสดิการจากรัฐ แต่ยังคงมีค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ในการศึกษา ซึ่งถือเป็นปัญหาสำคัญสำหรับผู้ด้อยโอกาส ดังนั้นควรมีการติดต่อหรือจัดหาแหล่งทุนที่สนับสนุนเงินทุนกู้ยืมเพื่อการศึกษา เช่น ธนาคารออมสิน ธนาคารกรุงไทย ธนาคารอิสลาม สหกรณ์ออมทรัพย์ เป็นต้น เพื่อรองรับสถานการณ์ปัญหาทางการเงินของผู้ด้อยโอกาสไม่ให้กระทบต่อการดำเนินการจัดการศึกษา

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการวิจัยและพัฒนาการจัดการกระบวนการเรียนรู้สำหรับผู้ด้อยโอกาสในลักษณะบูรณาการกับการทำงาน (Work Integrated Learning :WIL) แบบสหกิจศึกษา (Co-operative Education) และแบบทวิภาคี (Dual Vocational Training)
2. ควรมีการวิจัยและพัฒนา รูปแบบการเรียนรู้สำหรับผู้ด้อยโอกาส ทั้งรูปแบบการเรียนรู้ที่ใช้ประสบการณ์เป็นฐาน (Experience Based Learning: EBL) การเรียนรู้ที่ใช้ปัญหาเป็นฐาน (Problem Based Learning: PBL) การเรียนรู้ด้วยโครงการ (Project Based Learning: PjBL) การเรียนรู้ที่ใช้การวิจัยเป็นฐาน (Research Based Learning: RBL) การเรียนรู้จากการทำงาน (Work Based Learning: WBL) และการเรียนรู้แบบร่วมมือ (Collaborative Learning)
3. ควรมีการวิจัยและพัฒนาสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีต่าง ๆ ในหลายรูปแบบ เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้สำหรับผู้ด้อยโอกาส
4. ควรมีการศึกษาวิจัยถึงอนาคตภาพการจัดการศึกษาเพื่ออาชีพสำหรับผู้ด้อยโอกาสในประเทศอื่น ๆ โดยเฉพาะประเทศในกลุ่มประชาคมอาเซียน